Helsinki

Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan yksiköt

VAMMAISPALVELULAIN MUKAINEN VALMENNUS

Voimassa	5.11.2026 – 4.11.2036
Luokka	Ydintoiminnot
Asiasanat	Vammaispalvelu, vammaispalvelulaki, valmennus, asumisvalmennus, sopeutumisvalmennus, sosiaaliohjaus
Diaarinumero	HEL 2025-019438
Säädökset	Vammaispalvelulaki 675/2023; terveydenhuoltolaki (1326/2010); sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (734/1992)

SISÄLLYS

1 YLEISTÄ....2
2 VALMENNUS....2
3 VALMENNUKSEN TOTEUTTAMINEN....3
3.1 Tiedollisten ja toiminnallisten taitojen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen harjoittelu....4
3.2 Viittomakielen opetus tai puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käytön ohjaus....5
3.3 Vammaisen henkilön elämän muutostilanteissa annettava tuki....5
3.3.1 Asumisvalmennus itsenäisen asumisen tueksi....6
3.3.2 Sosiaaliohjaus lapsille ja nuorille....6
3.4 Perheelle ja muille läheisille henkilöille järjestettävä valmennus....6
4 VALMENNUKSEEN SISÄLTYVÄT MATKAT....7
5 VALMENNUKSEEN SISÄLTYVÄT MAKSUT....8

1 YLEISTÄ

Pysyväisohje käsittelee vammaispalvelulain (675/2023) mukaista valmennusta. Valmennuksen tarkoituksena on vahvistaa vammaisen henkilön itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja ja parantaa vammaisen henkilön toimintakykyä elämän muutostilanteissa. Pysyväisohje on uusi.

Pysyväisohje on tehty vastaamaan 1.1.2025 voimaan tullutta vammaispalvelulakia. Pysyväisohje Vammaispalvelulain soveltaminen sosiaalityössä PYSY 155 liittyy kaikkiin vammaispalveluissa sovellettaviin vammaispalvelulakia käsitteleviin pysyväisohjeisiin. Siinä on kuvattu muun muassa vammaispalvelulain tarkoitus, lain soveltamisala, suhde muuhun lainsäädäntöön, vammaisen henkilön määritelmä, palvelutarpeen arviointi sekä asiakassuunnitelma.

2 VALMENNUS

Valmennus on tavoitteellinen ja määräaikainen palvelu. Pysyvään tai pitkäaikaiseen tuen tarpeeseen vastataan pääsääntöisesti muilla palveluilla kuin valmennuksella. Valmennukseen sisältyy:

1. tiedollisten ja toiminnallisten taitojen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen harjoittelu;
2. viittomakielen opetus tai puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käytön ohjaus;

3. vammaisen henkilön toimintakyvyn, toimintaympäristön tai perhetilanteen muuttuessa taikka muissa vastaavissa elämän muutostilanteissa annettava tuki. (Vammaispalvelulaki 675/2023, jatkossa VPL, 7 §:n 3 momentti.)

Valmennusta voidaan antaa joko yhdelle tai useammalle valmennuksen osa-alueelle.

Valmennuksen tarkoituksena on vahvistaa vammaisen henkilön itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja ja parantaa vammaisen henkilön toimintakykyä elämän muutostilanteissa. Itsenäisessä elämässä tarvittavilla taidoilla tarkoitetaan taitoja, joita henkilö tarvitsee kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa, teknisten laitteiden ja digisovellusten käytössä, ympäristön hahmottamisessa ja liikkumisessa erilaisissa toimintaympäristöissä, ajan hahmottamisessa, kodinhoidon suunnittelussa ja toteutuksessa, asioinnissa, rahankäytössä tai muissa vastaavissa toiminnoissa. (VPL 7 §:n 2 momentti.)

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada valmennusta, jos hän tarvitsee tukea oppiakseen uusia tai vahvistaakseen olemassa olevia itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja taikka toimiakseen elämässään tapahtuvassa muutostilanteessa tai valmistautuakseen tällaiseen tilanteeseen. Edellytyksenä on lisäksi, että vastaavaa valmennusta ei ole mahdollista saada terveydenhuoltolain (1326/2010) mukaisena lääkinnällisenä kuntoutuksena tai sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukainen sosiaalinen kuntoutus ei vastaa asiakkaan tarpeisiin. (VPL 2 §:n 3 ja 5 momentti ja VPL 7 §:n 1 momentti.)

Hyvinvointialueen on järjestettävä osana vammaisen henkilön omaa valmennusta hänen perheelleen ja muille hänelle läheisille henkilöille viittomakielen opetusta ja puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointikeinojen käytön ohjausta sekä valmennusta vammaisen henkilön elämän muutostilanteiden tukemiseksi, jos se on tarpeen vammaisen henkilön valmennukselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi. (VPL 7 §:n 4 momentti.) Vammaisen henkilön perheelle ja muille hänelle läheisille henkilöille annettavan valmennuksen tarkoituksena on parantaa perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta (hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi HE 191/2022, jatkossa HE 191/2022, s.177).

Hyvinvointialue voi määrärahojen puitteissa järjestää osana vammaisen henkilön omaa valmennusta vammaisen henkilön läheisille valmennusta vammaisen henkilön valmennukselle asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi (VPL 6 §:n 3 momentti; 7 §:n 5 momentti sekä hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaispalvelulain ja sosiaalihuoltolain 4 §:n muuttamisesta HE 122/2024, jatkossa HE 122/2024 vp, s. 9).

Valmennus täydentää sosiaalihuoltolain 17 §:n mukaista sosiaalista kuntoutusta niissä tilanteissa, joissa sen avulla ei voida järjestää vammaisen henkilön yksilöllisiin tarpeiseen nähden sopivia palveluita (HE 191/2022, s. 178).

3 VALMENNUKSEN TOTEUTTAMINEN

Valmennuksen tavoitteet, sisältö, tarvittava määrä ja toteutustapa on arvioitava yhdessä vammaisen henkilön ja tarvittaessa hänen läheistensä kanssa. Lisäksi valmennus on tarvittaessa suunniteltava ja toteutettava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon, erityisesti kuntoutuksen, sekä opetuksen ammattilaisten kanssa. Monialaisesta yhteistyöstä säädetään sosiaalihuoltolain 41 §:ssä. (VPL 8 § 1 momentti.)

Valmennuksen sisältö, määrä ja toteutustapa on kirjattava päätökseen ottaen huomioon vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan kirjatut yksilölliset tarpeet ja oma näkemys tarvittavasta valmennuksesta sekä sen tavoitteista. Palvelun järjestäjän ja tuottajan on seurattava tavoitteiden toteutumista. (VPL 8 § 2 momentti.)

Valmennusta voidaan toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua. (VPL 8 § 3 momentti.)

3.1 Tiedollisten ja toiminnallisten taitojen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen harjoittelu

Itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen opettelun tavoitteena on esimerkiksi uusien taitojen oppiminen tai niiden olemassa olevien taitojen käytön harjoittelu, joissa henkilöllä on puutteita pitkäaikaisen vamman tai sairauden aiheuttaman heikentyneen toimintakyvyn vuoksi. Itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja ovat esimerkiksi teknisten laitteiden ja digisovellusten käyttö, ympäristön hahmottaminen ja erilaisissa toimintaympäristöissä liikkuminen, rahan käyttö, ajan hahmottaminen tai kodinhoito. (HE 191/2022, s. 178.)

Vammaisella lapsella on oikeus saada valmennusta silloin, kun kyseessä ei ole lapsen normaaliin kasvuun ja kehitykseen liittyvä taitojen opettelu tai kun näiden taitojen oppiminen on viivästynyt lapsen vamman vuoksi. Valmennuksen avulla lapsi tai nuori voi esimerkiksi harjoitella itsenäistymiseen tarvittavia taitoja, joiden oppimiseen hän tarvitsee vammansa vuoksi tavanomaista enemmän tukea, jota hän ei voi muissa käyttämissään palveluissa saada. Valmennuksen avulla on mahdollista saada lapsen potentiaali eri ikäkausina maksimaalisesti käyttöön (HE 191/2022, s.127 ja 179.)

Valmennuksen sisältö ja toteutus muotoutuu yksilöllisesti asiakkaan palvelutarpeen mukaisesti. Vammaispalveluissa tiedollisten ja toiminnallisten taitojen sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen harjoittelu toteutuu ensisijaisesti osana muuta palvelua, kuten asumisen tukea, päivätoimintaa ja kehitysvammaisten henkilöiden työtoimintaa. Mikäli itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen opettelu ei toteudu henkilön kannalta riittävänä osana muuta palvelua, se toteutetaan erillisenä palveluna ryhmässä tai yksilövalmennuksena.

Vammaisten asumispalvelujen sosiaaliohjauksen toteuttama valmennus sisältää esimerkiksi ohjausta ja tukea raha-asioiden tai virallisten asioiden hoitoon, päiväjärjestyksen suunnitteluun tai kalenterin käyttöönottoon. Valmennuksen tavoitteena on lisätä henkilön omatoimisuutta.

Vammaispalvelujen virtuaalisissa palveluissa voidaan valmennuksen avulla harjoitella yleisten teknisten laitteiden ja digisovellusten käyttöä niissä tilanteissa, kun harjoittelu ei ole mahdollista muissa palveluissa.

Itsenäisen liikkumisen ja julkisen joukkoliikenteen käyttämisen edellyttämien taitojen opetteluun on mahdollista saada vammaispalvelulain mukaista valmennusta (HE 191/2022, s.215). Julkisen joukkoliikenteen käytön opettelu toteutuu usein osana muita palveluja joko ensisijaisen lain mukaisissa tai vammaispalvelulain mukaisissa palveluissa. Vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena myönnettävä liikkumistaidon ohjaus täydentää lääkinnällisenä kuntoutuksena annettavaa näkövammaistaitojen opetusta. Liikkumistaidon ohjausta haetaan erikseen vammaisten sosiaalityöstä. Vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena myönnettävä liikkumistaidon ohjaus on muun muassa reittiohjausta, julkisen liikenteen ja liikkumista tukevien sovellusten käytön ohjaamista.

3.2 Viittomakielen opetus tai puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiokeinojen käytön ohjaus

Valmennuksena annettava viittomakielen opetus ja kommunikaatio-ohjaus sekä kommunikoinnin tuki vahvistavat puhevammaisten, viittomakielisten sekä kuulonäkövammaisten henkilöiden kielellisiä oikeuksia ja ilmaisunvapauden toteutumista sekä varmistavat sen, että kuurolla, kuulovammaisella tai puhevammaisella henkilöllä ja hänen läheisillään on yhteinen kieli ja kommunikaatiokeino (HE 191/2022, s. 130 ja 179).

Puhevammaiselle henkilölle ja hänen perheelleen ja muille hänelle läheisille henkilöille voidaan myöntää kommunikaatio-ohjausta valmennuksena pääsääntöisesti sen jälkeen, kun vammaiselle henkilölle on lääkinnällisenä kuntoutuksena määritelty soveltuva kommunikaatiokeino tai kommunikoinnin apuväline. Valmennuksena annettava kommunikaatiokeinojen käytön ohjaus ei korvaa puheterapeutin antamaa puheterapiaa tai ohjausta eikä lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvaa kommunikoinnin apuvälinearviointia tai apuvälinepalveluita. (HE 191/2022, 179.)

Vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen käytön ohjaus tarkoittaa myös näkövammaisten henkilöiden luku- ja kirjoitustaidon mahdollistavan pistekirjoituksen opetusta silloin, kun sitä ei ole mahdollista saada lääkinnällisenä kuntoutuksena. Pistekirjoituksen opetus sisältää ohjaussuunnitelman, opetuksen toteuttamisen sekä tarvittavan materiaalin ja apuvälineiden hankkimisen. (HE 191/2022, 179.)

Kommunikaatio-opetus toteutetaan ostopalveluna, jota haetaan erillisellä hakemuksella vammaisten sosiaalityöstä.

3.3 Vammaisen henkilön elämän muutostilanteissa annettava tuki

Palvelun tarkoituksena on vastata muuttuviin ja tilapäisesti kasvaviin tuen tarpeisiin silloin, kun vammaisen henkilön elämässä tapahtuu suuria muutoksia, kuten päiväkodin, koulun tai opiskelun aloittaminen tai lopettaminen tai muutto uuteen kotiin tai silloin, kun henkilön toimintakyky tai perhesuhteet muuttuvat. Muutostilanteissa annettava valmennus voi olla valmistautumista uuteen tilanteeseen, kuten muuttovalmennusta tai uuden ympäristön hahmottamisen tai siellä liikkumisen harjoittelua. Henkilön tuen tarpeita voidaan arvioida esimerkiksi asumiskokeilun avulla. Valmennus elämän muutostilanteissa voi liittyä myös tilanteisiin, joissa henkilö on juuri vammautunut. (HE 191/2022, s. 179–180.)

3.3.1 Asumisvalmennus itsenäisen asumisen tueksi

Asumisvalmennus on tavoitteellista ja suunnitelmallista valmennusta henkilölle, joka tarvitsee tukea itsenäistymiseensä ja arkipäivän taitojen harjoitteluun. Asumisvalmennuksessa vammaisen henkilön on mahdollista harjoitella turvallisessa ympäristössä tuetun asumisen taitoja. Asumisvalmennusjakson kesto määräytyy tarpeen mukaan ja siitä sovitaan yksilöllisesti. Asumisvalmennus alkaa yksikössä tehtävällä suunnitelmalla, joka perustuu sosiaalityön kanssa tehtyyn asiakassuunnitelmaan ja tavoitteisiin. Asumisvalmennuksen suunnitelmassa tarkastellaan henkilön asumiseen liittyviä tuen tarpeita. Asumisvalmennuksen lopussa tehtävän arvion perusteella voidaan päättää tulevan palvelun sisällöstä. Asumisvalmennuksen tavoitteena on, että henkilölle löytyy asumisvalmennuksen jälkeen sopiva asumisen tuki. Asumisvalmennusta voi saada kaiken ikäisenä muun muassa elämän muutostilanteissa, kuten esimerkiksi henkilön muuttaessa pois lapsuudenkodista.

Asumisvalmennusta järjestetään pääosin omana toimintana.

3.3.2 Sosiaaliohjaus lapsille ja nuorille

Vammaisten lasten ja nuorten sosiaalityön sosiaaliohjauksella pyritään vahvistamaan lapsen tai nuoren ja koko perheen arjen sujuvuutta tilanteissa, joissa lapsen tai nuoren oireilu ja toiminnanohjauksen vaikeudet aiheuttavat haittaa lapsen ja perheen arjen toimintakyvylle. Sosiaaliohjauksen tavoitteena on tukea perhettä ja tarjota työvälineitä arkeen, varsinkin perheen kotiympäristössä. Sosiaaliohjaus on tavoitteellista ja suunnitelmallista ohjausta ja tukea, joka perustuu lapsen ja perheen tuen tarpeisiin. Sosiaaliohjaus on aina määräaikaista palvelua eikä sillä ole tarkoitus vastata laajempaan pitkäaikaiseen esimerkiksi neuropsykiatriseen kuntoutustarpeeseen. Sosiaaliohjauksen tavoitteet määritellään yhdessä asiakkaan, perheen ja asiakkaan oman sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaaliohjauksesta tehdään päätös vammaisten sosiaalityössä. Päätös perustuu asiakkaan asiakassuunnitelmaan.

3.4 Perheelle ja muille läheisille henkilöille järjestettävä valmennus

Perheenjäsenille ja muille läheisille henkilöille annettavan valmennuksen tavoitteena on vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden, osallisuuden ja itsenäisen elämän tukeminen taikka vammaisen henkilön tai hänen elämäänsä vaikuttavien läheisten henkilöiden tukeminen vammaiseen henkilöön ja hänen elämäänsä liittyvissä asioissa (HE 191/2022, s. 180).

Vammaisen henkilön perheellä ja muilla hänelle läheisillä henkilöillä voi olla oikeus valmennukseen vammaisen henkilön elämänmuutostilanteissa silloin, kun heidän osallistumisensa valmennukseen olisi tarpeellista palvelun tavoitteiden saavuttamiseksi. Valmennus voidaan toteuttaa erilaisin keinoin riippuen muutostilanteesta. (HE 191/2022, s. 180.)

Valmennus voi liittyä myös tilanteeseen, jossa perheeseen on syntynyt vammainen lapsi. Muuttunut elämäntilanne saattaa edellyttää tukea uusien toimintakäytäntöjen harjoittelussa. (HE 191/2022, s. 180).

Vammaisen henkilön perheelle tai muille hänelle läheisille henkilöille järjestettävä muu valmennus on määrärahasidonnaista. Muulla valmennuksella tarkoitetaan valmennusta, jota annetaan muuhun tarkoitukseen kuin vammaisen henkilön ja hänen perheenjäsentensä tai muiden läheisten henkilöiden keskinäisen kommunikaation tukemiseksi, viittomakielen opiskelemiseksi tai vammaisen henkilön tukemiseksi elämän muutostilanteessa. Perhe ja muut läheiset henkilöt voivat myös osallistua vammaiselle henkilölle itselleen annettavaan valmennukseen. (HE 191/2022, s. 57 ja 180.)

Sopeutumisvalmennuskurssit vammaisten lasten vanhemmille ja muille läheisille, joita KELA ei korvaa, myönnetään vammaisten sosiaalityöstä ostopalveluna. KELAn myöntämät sopeutumisvalmennuskurssit ovat ensisijaisia vammaispalvelulain mukaiseen valmennukseen nähden.

4 VALMENNUKSEEN SISÄLTYVÄT MATKAT

Jos valmennukseen kuuluu osana palvelun sisältöä liikkumista julkisilla liikennevälineillä tai muuta liikkumista, tällainen liikkuminen sisältyy valmennukseen ja siitä tehtävään päätökseen, eikä siihen myönnetä liikkumisen tukea erikseen. Valmennukseen ei sen sijaan sisälly matkoja palvelun toteuttamispaikalle tai pois toteuttamispaikalta, vaan näihin matkoihin on mahdollista hakea vammaispalvelulain mukaista liikkumisen tukea. (HE 191/2022, s.58 ja 217.)

Sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan toimialajohtaja päätti vahvistaa Helsingin seudun liikenteen, eli HSL:n matkakortin maksuttomuuden niille vammaispalvelulain (675/2023) mukaisen valmennuksen asiakkaille, jotka kulkevat Vammaisten virtuaalisissa palveluissa ja Haavikon valmennuspisteessä toteutettavaan valmennukseen ja takaisin käyttäen HSL:n julkisia joukkoliikennevälineitä (sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan toimialajohtaja 12.12.2025, § 259).

5 VALMENNUKSEEN SISÄLTYVÄT MAKSUT

Hyvinvointialue voi periä kohtuullisen maksun vammaispalvelulaissa tarkoitettuun valmennukseen liittyvästä ylläpidosta eli esimerkiksi ateriapalveluista, tarvikkeista ja muista kuluista, joita henkilölle aiheutuu vammaisuudesta riippumatta (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992, 7 e §).

LISÄTIEDOT

vammaispalvelujen päällikkö

vammaispalvelujen päällikkö

toiminnansuunnittelija

ALLEKIRJOITUS

toimialajohtaja
sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala perhe- ja sosiaalipalvelujen johtaja vs.